

Komporday Levente

A borsi Rákóczi-kastély a két világháború között

Zemplén vármegye területén több, a magyar történelemben jelentős szerepet vállaló személy született. Közülük is kiemelkedik II. Rákóczi Ferenc, aki Borsiban látta meg a napvilágot.

A fejedelem életével bőséges szakirodalom foglalkozik, azonban kevés olyan munkát ismerünk, amely a borsi szülőház történetét kíséri nyomon. A Borovszky Samu szerkesztésében elkészült *Zemplén vármegye monográfiája* egészen 1905-ig mutatja be a kastély tulajdonosait.¹ A Csikvári Antal által 1940-ben kiadott *Zemplén vármegye* című munkában a Borsi címszó alatt csak a kastély nevének említésével találkozunk.² A községet szócikkben említi meg a Kováts Dániel által szerkesztett *Sátoraljaújhely lexikona* is.³ A borsi kastély építészeti leírását tartalmazza Feld István könyve.⁴ A két világháború közötti történetéről csak Hajdú Jenő ír hosszabban *A Nagyságos fejedelem szülőhelye Borsi* című könyvében.⁵ Az alábbiakban e mű felhasználásával, továbbá eddig fel nem használt levéltári forrásokra, és a dédapám, palocsai Pauciczky István⁶ által összegyűjtött iratokra, újságcikkekre támaszkodva kívánom bemutatni a borsi Rákóczi-kastély két világháború közötti történetét.

II. Rákóczi Ferenc 1676. március 27-én született a borsi várkastélyban I. Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona gyermekeként.⁷ Erről emlékeztek meg Sátoraljaújhely „lelkes, hazafias polgárai” 1882. június 11-én, akik a várkastély azon saroktornyára, amelyben Rákóczi született, emléktáblát helyeztek el.⁸ Borsi Zemplén vármegye központi, vagyis a sátoraljaújhelyi járásában fektült. A várkastélynak a 18. századtól több tulajdonosa is volt. Az első világháborút megelőzően 1892-ben a gróf Széchenyiektől vásárolta meg 100000 forintért idősebb hg. Windischgraetz Lajos lovassági tábornok.⁹ Az első világháborút lezáró trianoni békében Magyarország és Csehszlovákia között úgy húzták meg a határt, hogy Borsi csehszlovák fennhatóság alá került. A birtokot felosztották, a falusiak is kaptak belőle parcellákat, a többi pedig aktív politikusokhoz került.¹⁰ A sárospataki várat és a körülötte elterülő birtokot öröklő hg. Windischgraetz Lajos¹¹, aki később a frankhamisítási per egyik vádlottja volt, az oldalági rokonától kapta meg a csehszlovákiai hitbizományt.¹² Ennek részét képezte a borsi várkastély, amelyet tőle Berkovics József bérelt.¹³ A világválság miatt a Windishgraetz-gazdaság fizetési nehézségek közé jutott, és csődeljárás indult a herceg ellen. Ezért vetődött fel a borsi kastély eladásának gondolata 1931-ben. Több vevő is jelentkezett: a bérlő Berkovics József, Hajna Sándor nagymihályi ügyvéd, valamint a borsi gazdák is szövetkezni akartak a kastély megvételére.

A Rákóczi-szülőház lebontásának veszélyére először Szentpétery Piroska figyelmeztetett. Cikkében arról írt, hogy a kastélyra „három szlovák gazda is alkuszik”, akik ha kifizetik a háromszázezer koronás vételárát, „a telket elosztják háromfelé, az épületet lebontják s építenek a kőből házat, istállót, csűrűt, kamrát”.¹⁴ A *Prágai Magyar Hírlap*ban megjelent újságcikknek nagy visszhangja lett. Több levél érkezett a szerkesztőségbe, amelyet újabbak követtek az újságban.¹⁵ Ezt követően Zseményiné, az Országos Zrínyi Ilona Kör örökös díszelnöke Eduard Benešhez, Csehszlovákia külügyminiszteréhez memorandumot intézett, amelyben arra kérte, hogy segítsen megmenteni a kastélyt a magyar utókornak.¹⁶

A cikkek megjelenését követően az újság nem közölt újabb információkat a kastély ügyében. Szentpétery Piroska ezért Prágába utazott, hogy a *Prágai Magyar Hírlap* főszerkesztőjével, Dzurányival beszéljen, mi a hallgatás oka. A főszerkesztő közölte, hogy felsőbb nyomásra Grosschmiedt Géza kassai szenátor tiltotta meg az ügy folytatását. Szentpétery Prágából Tornára ment, hogy Péchy Gáspárnétól, a *Nagyasszony* c. lap főszerkesztőjétől kérjen segítséget a továbblépéshez. Azt a tanácsot kapta, hogy keressen az ügynek hatalommal bíró pártfogókat. Nyerje meg Szentivány József¹⁷ képviselőt és Szilassy Béla¹⁸ földbirtokost. A két befolyásos személyt rögtön fel is kereste. Szentivány Józseffel a Liptó vármegyei Szentivánban, Szilassy Bélával, a *Prágai Magyar Hírlap* tulajdonosával pedig Losoncon beszélt. Mindkettőt sikerült megnyernie. Szentiványt meghívta a Kazinczy Társaság 1930. szeptember 21-ei gyűlésére, hogy újabb támogatókat nyerjen meg a kastély ügyének.

Szentpétery a sikeres megbeszélésekről rögtön beszámolt a *Nagyasszony* főszerkesztőjének. Már csak Grosschmiedt Gézát, a kassai szenátort kellett meggyőznie, akivel csak többszöri próbálkozás után sikerült találkoznia. A bankigazgató szenátor nem szívesen fogadta Szentpéteryt. Mint mondta, a figyelem felkeltésével csak rontott az ügyön, így többen megpróbálnak majd ellenállni a kastély megvételének. Arról próbálta meggyőzni Szentpétery Piroskát, hogy a Berkovics-testvérek nem bontják le a kastély, sőt iskolát és kápolnát alakítanak ki belőle. Ezt Szentpétery nem tartotta kielégítő ötletnek, mert a szülőház nagyobb része továbbra sem rendeltetésének megfelelően lenne használva. Végül a szenátor beleegyezett a folytatásba, sőt segítségét is felajánlotta, miután meghallotta, hogy már Szentiványt és Szilassyt is megnyerte az ügynek. Már csak Windischgraetz herceg jóváhagyására volt szüksége, aki ekkor Sárospatakon lakott. Vele nem, de az intézőjével, valamint a csehszlovákiai birtokainak jogtanácsosával, jószágkormányzójával, Holló Zoltánnal sikerült beszélnie, és a kastélyra vonatkozó papírokat elkérnie. Megtudta, hogy a borsi birtokokat annyi adósággal terhelték meg, hogy azok már teljesen a Berkovics-testvérek tulajdonába kerültek.

Szentpétery elégedetten utazott 1930. szeptember 21-én Szentivánba, a Kazinczy Társaság gyűlésére. Itt azonban teljesen letörte a kassai szenátor hozzáállása. Ezért levelet írt Szilassy Bélánénak, amelyben arra kérte, hogy egy nőkből álló bizottságot hozzon létre, akik kezükbe veszik a kastély megmentésének ügyét. Ez a levél tovább rontotta a helyzetet. A *Nagyasszony* tulajdonosa októberben írt válaszában a bizottságok alakítása helyett a pontos adatok megszerzését hangsúlyozta.

A válaszlével egyedüli cselekvésre ösztönözte Szentpéteryt. A borsi várkastélyról készített festményéről fényképet csináltatott, ezzel pedig Nagymihályba utazott, ahol a fényképről képeslapokat nyomtattak. Egy kassai céget bízott meg tízezer képeslap elkészítésével. A képeslapokkal újra Tornára ment, ahol Péchy Gáspárnéval megosztotta azon ötletét, miszerint az eladott képeslapok árából vásárolják meg a Rákóczi-szülőházat. A szerkesztő először megdorgálta, hogy okatlanul adósságba verte magát, majd az ügy fontossága miatt mégis beleegyezett a folytatásba. A tízezer képeslap szétosztását Szentpétery Piroska magára vállalta. Rozsnyón, Losoncon 500-500 darabot osztott szét, majd Péter Mihály, rimaszombati püspök 300 képeslap eladására vállalkozott. 1930 utolsó heteiben közel 5000 darab terítésére került sor. A következő év januárja azonban teljesen visszavetette az ügy folytatását. Szilassy Béláné január 9-én kelt levelében megvonta mindennemű támogatását a képeslap akciótól, mert meggyőződött arról, hogy „a borsi kastélyt egy konzorcium akarja megvenni csupa magyar urakból (csak nem keresztények), így a borsi kastély fennmarad az utókor számára.” Ez a cél vezérelte, nem pedig az, hogy „szlovenskói magyar nőket” egy bizonytalan vállalkozásba vezesse.

A szülőházat végül Hajna Sándor nagymihályi ügyvéd vásárolta meg. Az első bécsi döntésig nem is foglalkozott többet az üggyel a közvélemény. Egyedül Szentpétery Piroska próbálkozott

magyar szervezeteknél (pl.: Nemzeti Tömörülés Pártjánál) a figyelem felkeltésével, valamint az egész történetet egy huszonhét oldalas levélben részletesen leírta Czettler Jenőnek.¹⁹

A Felvidék visszacsatolásakor, 1938. november 11-én Borsi is újra magyar település lett. A következő év április 8-án, Rákóczi halálának 204. évfordulója alkalmából emlékünnepelet tartottak. Az ünnepségen a vármegye tisztikara – többek között Fáy István főispán²⁰, Bornemissza Miklós alispán, Orbán Kálmán sátoraljaújhelyi polgármester –, valamint több ezres tömeg vett részt. Az ünnepi beszédet Kossuth Pál, a kibővült sátoraljaújhelyi járás főszolgabírája²¹ tartotta. Beszédében a Rákóczi-szabadságharc és a Felvidék visszatérése közötti párhuzamot emelte ki, majd örömet fejezte ki, hogy mind a Nagyságos Fejedelem szülőháza, mind a kassai dómban található sírja újra magyar földön található.²²

Az április 18-án tartott kisgyűlésén munkához látott a vármegye. Az alispán ismertette Kossuth Pál januárban írt jelentését a renoválással kapcsolatban. Ebben a főszolgabíró kiadta a jelszót a törvényhatóság számára: „Segítetek megmenteni a legönzettelenebb magyar szülőházát!” Jelentésében a szülőház megmentésére irányuló mozgalmak előzményeiről is említést tett. Javaslatát három pontban összegezte: 1.) A törvényhatóság Rákóczi szülőházának megmentését állandóan tartsa napirenden, s erre a célra „saját kebeléből” alakítson bizottságot. 2.) A megalakított bizottság az egész ország területén rendezzen a „Nagyságos fejedelem” tiszteletére ünnepségeket, az ebből befolyt jövedelmet a renoválásra fordítsa. 3.) A bizottság tárgyaljon a tulajdonossal, hogy a borsi kastély vármegyei tulajdonba kerüljön. A megvásárolt szülőházban pedig egy „Rákóczi Múzeumot” kell kialakítani.²³

A kisgyűlésen napirend előtt vitéz Onczay László m. kir. gazdasági főtanácsos szólalt fel. A sátoraljaújhelyi főszolgabíró jelentését annyiban egészítette ki, hogy beszámolt a vármegye vezetősége és Hajna Sándor közötti tárgyalásokról. Javasolta, hogy hívjanak életre egy, csak a Rákóczi-szülőház ügyeivel foglalkozó bizottságot, valamint a vármegye forduljon a Műemlékek Országos Bizottságához a kastély műemlékké nyilvánításának érdekében. A napirend előtti felszólalás után Bornemissza Miklós²⁴ alispán ismertette a borsi szülőház „siralmasan szomorú” állapotát. Örömeire szolgált bejelenteni, hogy az elhanyagolt állapotban lévő Rákóczi-szülőház nemsokára „nemzeti zarándokhelyé” válhat. Onczay László felvetésével egyetértve ő is szorgalmazta, hogy Rákóczi múzeumot alakítsanak ki a kastélyból, amit azokkal a tárgyakkal rendeznének be, amelyek II. Rákóczi Ferenc korából származnak. A kisgyűlés végén megválasztották az ügyben intézkedő bizottság tagjait: Onczay László, br. Vécsey Ferenc, Asztalos Kálmán és Meczner Tibor vármegyei főlevéltárnok.²⁵

Bornemissza Miklós, ígéretéhez híven, az alispánok országos értekezletén a többi vármegye segítségét kérte. A kastély felújítása érdekében felvette a kapcsolatot a Műemlékek Országos Bizottságával, és megérdeklődte, milyen munkálatok elvégzése szükséges ahhoz, hogy „a Rákóczi-ház dicsőséges környezetben álljon az idők végezetéig”. Zemplén vármegye alispánja az anketon először ismertette a kastély rettenetes állapotát, majd azt a kérést intézte az ország vármegyéihez, hogy anyagilag támogassák a szülőház felújítását, amely így „a Fejedelem örök emlékének méltó templomává válhat”.²⁶

A borsi szülőház megvételéről szóló örömhírt a vármegye törvényhatósági bizottságának 1939. június 15-i közgyűlésén jelentette be az alispán. Maga a várkastély Hajna Sándor ajándékozásának köszönhetően ingyen került a vármegye tulajdonába. Itt vetődött fel az a gondolat, hogy az épületet Rákóczi múzeum, cserkész- és levante üdülőtthon céljára építsék újjá. A közgyűlés renoválásra és az ajándékozás folytán felmerülő ingatlanáruházási illeték fedezetére 40 ezer pengő hitelt szavazott meg. A törvényhatósági bizottság döntésével két célt szolgált. Az egyik célja az volt, hogy a fejedelem szülőházát megőrzi az utókornak, és ezzel lerója Zemplén vármegye kegyeletét II. Rákóczi Ferenc előtt. A másik indoka szerint „a Rákócziak

régi várkastélyában táborozó ifjúság lelke erősödjön meg a Magyar Szent Föld (*sic!*) történelmi levegőjében s II. Rákóczi Ferenc itt lebegő szellemének és életének gazdag példázata nevelje bennük az áldozatos hazaszeretetet”.²⁷

Szintén ezen a közgyűlésen döntött úgy a törvényhatósági bizottság, hogy a vármegyei Közművelődési Alap 11715 pengő vagyonából cserkész- és leventetáborhely céljára megvásárolja a várkastélyt környező, részben erdősített és a Bodrog folyó által szegélyezett, valamint Hajna Sándor tulajdonában álló mintegy 25 katasztrális hold kiterjedésű területet 11406 pengő 24 fillérért.²⁸

A közgyűlés és a belügyminisztérium jóváhagyásával a borsi várkastély végre Zemplén vármegye tulajdonába került. A következő nagy feladat a felújításhoz szükséges költségek előteremtése volt. Zemplén nem tudta egymaga előteremteni a fedezetet, ezért Bornemissza Miklós alispán szótartot intézett a vármegyékhez, amelyben hozzájárulásukat kérte a Műemlékek Országos Bizottsága által a felújításhoz szükséges, hozzávetőlegesen megállapított 120 ezer pengőhöz. A segítségért cserébe felajánlotta, hogy a társtörvényhatóságok „reményteljes ifjakat” a megvalósítandó cserkész- és leventeotthonban üdültethetik. A kastélyban kialakítandó Rákóczi múzeumban pedig a fejedelemmel kapcsolatos relikviák, emlékek felajánlását várták. Ezen kívül a körlevélben arra is utalást tett, hogy „ha valamely vármegye annyi emléktárgyat küldene, hogy azokból egy egész helyiség berendezhető volna, úgy erre a célra a vármegyének külön szobát tartunk fenn, s annak bejáratát a vármegye nevével és címerével jelöljük meg”. Ezt a körlevelet *A vármegye* c. közigazgatási és egyesületi közlöny is ismertette.²⁹

Bornemissza Miklós alispán körlevelének megjelenését követően a témában több cikk is napvilágot látott *A vármegye* hasábjain. A szeptember 20-ai számban „egy erdélyi magyar” szólt hozzá Bornemissza alispán szózatához. Több pénzszerzési akciót javasolt írásában: a Vármegyei Tisztviselők Országos Egyesületének igazgatótanácsa adjon ki tízezer darab sorsjegyet ötpengős áron; az előbb említett egyesület rendezzen az országban annyi Rákóczi-ünnepélyt, ahány vármegyéje van Magyarországnak; valamint a vármegyék bocsássanak ki háromféle „levélzáró bélyeget”, amelyek a borsi kastélyt, a kassai dómot és Rodostót ábrázolják.³⁰ 1939 novemberében már konkrét híreket olvashattak a lap olvasói. Somogy vármegye több országos felajánlása mellett II. Rákóczi Ferenc borsi szülőházának felújítására a kisgyűlés ezer pengőt szavazott meg.³¹ Somogy vármegye példáját követve a restaurálási munkálatok költségeihez több vármegye is hozzájárult, többek között a Rákóczi-kultuszról híres Abaúj-Torna is ezer pengővel. Az ország más vármegyéi azonban nem is válaszoltak Zemplén kéréseire. Bornemissza Miklós ezért az ország összes törvényhatósági joggal felruházott városainak anyagi hozzájárulásait kérte.³²

Az alispán a nyár folyamán levélben kérte az Országos Rákóczi Szövetséget, hogy amennyire tehetik, járuljanak hozzá az építkezések költségeihez. A szövetség nem hátrította el a kérést, de az észak-erdélyi területek visszatérése miatt minden figyelmét Hunyadi Mátyás ünneplésére fordította. Megígérte, hogy évi 200 pengővel járul hozzá a költségekhez, cserébe azt kérte, hogy minden év március 27-én II. Rákóczi Ferenc és május 5-én Zrínyi Ilona születésnapján a várkastély kápolnájában szentmisét mutassanak be. A szövetségnek írt levélből kiderül, hogy a Magyar Nemzeti Bank és a Magyar Rádió is felajánlott 1000-1000 pengőt.³³

Szintén 1940 augusztusában küldött levelet Bornemissza Miklós alispán Szendy Károlynak, Budapest székesfőváros polgármesterének, akitől arról érdeklődött, hogyan tudná megszerezni a rodostói kápolna berendezését, mert ennek a mását szeretnék felállítani. Sajnos a polgármester válasza nem maradt meg.³⁴

A vármegyék felajánlásainak köszönhetően Zemplén létrehozta „A borsi Rákóczi-kastély” alapot, amelynek kimutatásai pontosan végigkövethetők Zemplén vármegye törvényhatósági bi-

zottságának jegyzőkönyveiben.³⁵ A helyreállítási munkákat hat részre csoportosították: I. Földmunka (a belső helységek alapjainak megteremtése), II. Bontási munka, III. Kőműves-, beton-, burkoló- és elhelyező munka, IV. Kőfaragó munka, V. Ács munka, VI. Tetőfedő munka, VII. Bádogos munka, VIII. Asztalos-, lakatos-, mázoló és üveges munka, IX. Egyéb munkák (padlásfeljáró-lépcső készítése). A munkák költségeit pontos számítások alapján 96000 pengőben állapították meg. A tatarozást 1941. augusztus 23-án fejezte be Fuchs Nándor építőmester, akinek egy évig jótállást kellett vállalnia. Az 1942. november 18-án megtartott „utófelülvizsgálaton” a jegyzőkönyvben felvett hiányosságokat a vállalkozó nem szüntette meg, ezért további egy évig jótállással tartozott a vármegyének.³⁶

A Rákóczi-szülőház megmentésére siető vármegyék anyagi hozzájárulásainak köszönhetően 1941-ben már a berendezési tárgyak is szóba kerültek. A kastély múzeumi részébe közéleti szereplők és magánszemélyek is ajánlottak fel relikviákat. Többek között gróf Károlyi Gyula nyugalmazott miniszterelnök három eredeti Rákóczi-korabeli kuruc zászlót, gróf Apponyi Károly egy 300 éves bibliát helyezett letétbe a vármegyénél.³⁷ A magánszemélyek felajánlásai mellett a Hangya Ipari Rt. segédkezett a kastély berendezésében, ezért külön termet is kapott a fejedelem szülőházában. A szobából magyar stílusú üléstermet alakítottak ki.³⁸ A fokozatosan helyreállított kastély helyet adott Zemplén vármegye múzeumának is. A vármegye 1942. január 1-én tervezte a Rákóczi múzeum berendezését. Ennek gondozására kérték fel a „történelmi és régészeti felkészültséggel rendelkező, közelben lakó törvényhatósági bizottsági tagot”: zebegnyői Dienes Adorjánt római katolikus papot.³⁹ A vármegye kisgyűlésén a „múzeum-igazgató” címet és egy évre havi 150 pengő juttatást szavaztak meg részére.⁴⁰ Munkájával a törvényhatósági bizottság annyira meg volt elégedve, hogy 1943 novemberében a megtakarítások terhére 800 pengő tiszteletdíjban részesítette.⁴¹

Az épületben a leventék és a cserkészek mellett mások is tartottak különféle rendezvényeket. Többek között vitézi várományosok táboroztak a „hét száz esztendő Rákóczi kastélyban”. A háromnapos tábor vitéz Vitányi Dezső alezredes és vitéz Lehoczky Lajos, a sátoraljaújhelyi járás főszolgabírója⁴² szervezte meg. A jelöltek meghatározott napirendben délelőtt az ország fejlődéséről szóló előadásokat hallgattak, délután vízi kiképzésben részesültek, esténként pedig táborúzzal mellett szórakoztak.⁴³ Lehoczky főszolgabíró elnökléte alatt tartották meg a sátoraljaújhelyi járás jegyzői karának értekezletét. A találkozón a közelgő aratást és a járás közellátásának biztosítását vitatták meg. Az ankét végeztével a megjelent jegyzők megtekintették a jövődöbéli vitézek táborozásának záróünnepét.⁴⁴

A helyreállított és a leventék, cserkészek által birtokba vett Rákóczi-kastélyra már csak az ünnepi felavatás várt. Előzetes tervek szerint 1943. október 3-án akarták ünnepélyesen átadni a nagyközönség számára a kormány és a fővárosi író- és újságíró társadalom képviselőinek jelenlétében.⁴⁵ Később a felavatási ünnepséget egy héttel elhalasztották. A nagyszabású ünnepségen a kormány képviselői Szinyei Merse Jenő vallás- és közoktatásügyi miniszter vezetésével jelentek meg, aki ünnepi beszédet tartott.⁴⁶

A második világháború után a község újra a csehszlovák államhoz került. A kastéllyal nem foglalkoztak, állaga folyamatosan romlott, helyreállítása csak az 1990-es években kezdődött el, és napjainkban is folyik.

Jegyzetek

¹ Borovszky Samu (szerk.): *Zemplén vármegye monographiája*, Budapest, 1905.

² Csíkvári Antal (szerk.): *Zemplén vármegye. Vármegyei szociográfiák XI.* Budapest, 1940.

³ Sátoraljaújhely lexikona, szerkesztő: Kováts Dániel, Sátoraljaújhely, 2001, 54.o.

⁴ Feld István: *16. századi kastélyok Északkelet-Magyarországon*, Sárospatak, 2000. 102-103. o.

⁵ Hajdú Jenő (szerk.): *A Nagyságos fejedelem szülőhelye Borsi*, Borsi, 1999.

⁶ Dr. palocsai Pauliczky István (1888, Királyhelmece – 1940, Sátoraljaújhely). Középiskolai tanulmányait a rimaszombati protestáns gimnáziumban, jogi tanulmányait a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen végezte. 1910-ben szerzett államtudományi oklevelet, majd Zemplén vármegye szolgálatába állt. 1911-ben Dókus Gyula alispán titkára lett. 1914 és 1916 között harcolt az I. világháborúban. 1916-ban a nagymihályi járás főszolgabírójává nevezték ki. 1920-ban Szerencsre menekült, majd 1934-ig Sárospatakon volt főszolgabíró. Ekkor leveldi Kozma György főispán aljegyzőnek nevezte ki, majd a törvényhatósági bizottság másodfőjegyzővé választotta. Főjegyzővé választása előtt, 1940-ben halt meg.

⁷ Borovszky: i.m. 33.o., Csíkvári: i.m. 93.o., Csorba Csaba: *Rejtélyes váraink*, Budapest, 2001, 52-54.o., uő: *A Rákócziak várai és várkastélyai*, in.: *Széphalom 13. A Kazinczy Ferenc Társaság évkönyve 2003*, 26.o.

⁸ Borovszky: i.m. 33.o. Az emléktábla szövege: „Itt született II. RÁKÓCZI FERENC 1676. év márczius 27-én. Egyes hű hazafiak és törvényhatóságok áldozatkészségéből emelték a sátoralja-ujhelyi turisták 1881. évben.”

⁹ Borovszky: i.m. 33.

¹⁰ Szentpétery Piroska: *Rákóczi szülőházát Borsiban árverés és lebontás veszélye fenyegeti = Prágai Magyar Hírlap*, 1930. június 22., 9.o.

¹¹ Windischgraetz Lajos herceg (1882, Krakó – 1968, Bécs) nagybirtokos, miniszter, cs. és kir. kamarás. Huszártiszként szolgált, az I. világháború végén az Országos Közélelmezési Hivatal vezetője, majd közlelmezési miniszter volt. A monarchia bukása után Svájcban élt, csak 1920-ban tért vissza Magyarországra. 1920-1922 között a sárospataki választókörzetet képviselte a nemzetgyűlésben. 1926-ban a frankhamisítási perben négyévi fegyházra és tízmillió korona pénzbüntetésre ítélte a törvényszék. Két évvel később kormányzói kegyelemben részesült. Ezt követően a közéletben nem vállalt szerepet. A II. világháború alatt összekötő volt Berlin és Zágráb között. 1945 után Ausztriában élt.

¹² *Ki-kicsoda? Kortársak lexikona*, Budapest, é.n., 913.o.

¹³ Szentpétery Piroska levele Czettler Jenőhöz, Örös, 1931. március 12. (A levél a szerző tulajdonában.) A kastélyra vonatkozó 1930-as évekbeli forrásom főképpen ez a 28 oldalas levél volt.

¹⁴ Szentpétery Piroska: *Rákóczi szülőházát...* i.m.

¹⁵ Dzurányi, a Prágai Magyar Hírlap főszerkesztője vezércikket írt *Borsitól Hradcsinig* címmel.

¹⁶ Hajdú Jenő: i.m. 54-55.o. A szerkesztő a vélhető keletkezési időt 1936-1938 közé teszi, de a levél minden bizonnyal 1930. június végén vagy júliusban született.

¹⁷ Szentivány József (1884, Zsár – 1941, Balatonfüred) országgyűlési képviselő a csehszlovák, majd a Felvidék visszatérése után a magyar parlamentben. Huszonegy éves korában vette át édesapjától a családi birtokok irányítását. A gömöri Gazda Egyesület elnökeként tiltakozott Rimaszombatnak és környékének csehszlovák államba való bekebelezése ellen, ezért 1921-ben feloszlatták az egyesületet. 1920-tól a cseh nemzetgyűlés képviselőjévé választották, majd megszervezte a Magyar Nemzeti Pártot. Zerdahelyi József álnéven irodalmi alkotó és szervezőmunkát végzett. A szlovákiai magyar írókat először a Szentivány Kúria nevű irodalmi körben, majd 1923-tól az újjászervezett Kazinczy Társaságban tömörítette.

¹⁸ Dr. Szilassy Béla (1881, Budapest – ?) országgyűlési képviselő, államtitkár. Az I. világháború utolsó két évében ulánus tisztként szolgált, több hadszínteret is megjárt. 1929-től a prágai

szenátus tagja. Az Egyesült Magyar Nemzeti Párt alapító tagja és ügyvezető elnöke volt. 1938-tól magyar országgyűlési képviselő és a felvidéki minisztérium államtitkára, valamint Losonc város elöljáróságának tagja.

¹⁹ Dr. Czettler Jenő (1879, Jászárokszallás – 1953, Budapest) agrárközgazdász, egyetemi tanár, rektor, országgyűlési képviselő. Egyetemi tanulmányait a budapesti és berlini egyetemeken végezte. 1901-ben szerzett doktori oklevelet. 1920-tól országgyűlési képviselő. 1922-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották. 1928-tól 1935-ig a képviselőház alelnöke, 1937-től a felsőház tagja.

²⁰ Dr. faji Fáy István (1887, Zádorháza – ?) Középiskoláit Budapesten és Rimaszombatban, egyetemi tanulmányait Budapesten végezte. 1910-től Gömör vármegye szolgálatába állt. 1917-ben másodfőjegyzővé választották. Az I. világháborúban 42 hónapig a 2. huszárezred kötelékében szolgált. Részt vett a szegedi ellenforradalomban. Emléklapos századosként szerelt le, több kitüntetés birtokosa. 1926-tól a feledi kerület országgyűlési képviselője, és egészen 1934-ig tevékenykedett a törvényhozásban. Ezt követően Békés vármegye főispánja. 1935 és 1944 októbere között Zemplén vármegye főispánja volt.

²¹ Dr. udvardi és kossuti Kossuth Pál (1887, ? – ?) Földbirtokos, főszolgabíró, országgyűlési képviselő. 1909. június 24-én lépett Zemplén vármegye szolgálatába és 1920. június 30-ig a sátoraljaújhelyi járás szolgabírája, majd Meczner Gyula főispán tiszteletbeli főszolgabíróvá nevezte ki. A trianoni békét követően, miután földbirtoka és lakóhelye (Bodrogszög) Csehszlovákiához került, le kellett mondania minden Magyarországon viselt címéről és járandóságáról. A Felvidék egy részének visszatérését követően, 1938. december 22-től 1939. május 2-ig a sátoraljaújhelyi járás főszolgabírája, majd az 1939. május 29-i országgyűlési képviselő választáson a sátoraljaújhelyi egyéni választókerület képviselőjévé választották.

²² *Több ezer főnyi közönség előtt folyt le a Rákóczi-émlékünnepély Borsiban = Zemplén*, LXX. évf. 16. szám, 1939. április 16.

²³ Dr. Kossuth Pál 1939. április 11-i jelentése az alispán számára. (A szerző tulajdonában.)

²⁴ Kálnói és ádámföldi Bornemissza Miklós (1890, Krivány – 1960, Sátoraljaújhely) főszolgabíró, alispán. Jogi tanulmányait az eperjesi akadémián végezte. 1912-ben Sáros vármegye szolgálatába állt és főispáni titkári beosztást nyert. Végigküzdötte az I. világháborút, főhadnagyi rangban szerelt le, több kitüntetés tulajdonosa. 1918 végén Magyarországra menekült, a Közélelmezési Minisztériumhoz került. A Tanácsköztársaság idején Bécsbe távozott, ahonnan gróf Bethlen István a varsói követséghez osztotta be. Egy év múlva Magyaróvára helyezték, ahol a gabonagyűjtés országos kormánybiztosságán kihágási rendőri büntető bíróként működött. 1921 és 1928 között Sopronban volt szolgabíró, majd Zemplén vármegye bodrogszögi járásának főszolgabírájává választották. 1934-ben kormányzói dicséret elismerésben részesült. 1936. december 7-én a vármegye alispánja lett, tisztségét 1944 októberéig töltötte be, ekkor nyugdíjazták.

²⁵ *Műemlékké nyilvánítják és Rákóczi múzeumká alakítják át a Fejedelelem Borsi községbeli szülőházát = Zemplén*, LXX. évf. 17. szám, 1939. április 23.

²⁶ *Rákóczi vármegyéje és a vármegyék = A vármegye. Közigazgatási és egyesületi közlöny*, XXXIV. évf. 14. szám, 1939. május 10.

²⁷ Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár Zemplén Megyei Levéltára (a továbbiakban: ZLt.) IV. B 1402/a Zemplén Vármegye Törvényhatósági Bizottságának jegyzőkönyvei 1872-1944. (a továbbiakban: ZVmThB. Jkv.) 67. k. 1939. évi közgyűlési jegyzőkönyv. 120. sz. 193-195., 68. k. 1940. évi közgyűlési jkv. 23. sz. 77-80.

²⁸ ZLt. ZVmThB. Jkv. 67. k. 1939. évi közgyűlési jkv. 121. sz. 195-196., 68. k. 1940. évi jkv. 111. sz. 219-220.

²⁹ Bornemissza Miklós alispán körlevele 1939. augusztus 19. (a szerző tulajdonában); *A nagyságos Vezérlő Fejedelem szülőháza érdekében = A vármegye. Közigazgatási és egyesületi közlöny*, XXXIV. évf. 26. szám, 1939. szeptember 10., 1.o.

³⁰ *A Vezérlő Fejedelem szülőháza = A vármegye. Közigazgatási és egyesületi közlöny*, XXXIV. évf., 27. szám, 1939. szeptember 20., 1.o.

³¹ „Zrínyi-szobát” létesít Somogy vármegye a pozsonyi Magyar Házban = *A vármegye. Közigazgatási és egyesületi közlöny*, XXXIV. évf. 32. szám, 1939. november 10., 3.o.

³² *Bornemissza Miklós alispán a magyar városokat is felkérte a Rákóczi-ház költségeihez való hozzájárulásra = Zemplén*, LXXI. évf. 34. szám, 1940. augusztus 24., 2.o.

³³ ZLt. IV. 1405. Zemplén vármegye alispánjának iratai. 1940. 274. doboz. 10402/1940. alispáni szám.

³⁴ ZLt. IV. 1405. Zemplén vármegye alispánjának iratai. 1940. 274. doboz. 10401/1940. alispáni szám.

³⁵ ZLt. ZVmThB. Jkv. 68. k. 1940. évi közgyűlési jkv. 103. sz. 213-214.; 69. k. 1941. évi jkv. 27. sz. 84-85.; 70. k. 1942. évi jkv. 25. sz. 86-87.

³⁶ ZLt. IV. 1405. Zemplén vármegye alispánjának iratai. 1943. 368. doboz.

³⁷ *Országos mozgalom a Borsi Rákóczi szülőház korszerű berendezésének érdekében = Zemplén*, LXXII. évf. 20. szám, 1941. május 17.

³⁸ *Felavatták a Hangya termet a Borsi kastélyban = Zemplén*, LXXIV. évf. 42. szám, 1943. október 16.

³⁹ zebegnyői Dienes Adorján (1872, Kiazar – 1957, Sátoraljaújhely) pápai kamarás, Nagykövesd római katolikus plébánosa. Apja zempléni földbirtokos. 1894-ben szentelték pappá. Apátfalván kezdte pályafutását, majd 1905-ben a kassai egyházmegyéhez került, ahol a báró Sennyey-és a gróf Széchenyi családok házi lelkésze volt Pácinban. 1910-től Nagykövesd plébánosa lett. Több zempléni kulturális egyesület tagja, majd 1940-től a vármegyei Rákóczi-múzeum gondnoka volt. Sokat foglalkozott a felvidéki várak történetével, amit *Regélő romok* című könyvében meg is jelentetett.

⁴⁰ ZLt. IV. 1402/c Zemplén vármegye Törvényhatósági kisgyűlésének jegyzőkönyvei (továbbiakban: kisgyűlési jkv.) 1941. 11. dosszié. 7972/1941. kisgyűlési szám. 452-453.

⁴¹ ZLt. IV. 1402/c kisgyűlési jkv. 1943. 12. doboz. 12240/1943. kisgyűlési szám.

⁴² Vitéz kistrákói, bisztriczai és lehotai Lehoczky Lajos (1890, Királyhelmececs – ?) főszolgabíró. A sátoraljaújhelyi piarista gimnáziumban végezte középiskolai tanulmányait. Az I. világháborút végigharcolta, főhadnagyként szerelt le, több kitüntetést kapott. 1922-ben a kormányzó vitézé avatta. 1923-ban államtudományi államvizsgát tett a sárospataki jogakadémián. 1914-ben lépett Zemplén vármegye szolgálatába mint irodatiszt. 1927-ben választották helyettes szolgabíróvá. Az 1929-es általános tisztújításon a tokaji járás szolgabírójává választották. 1937-től a sátoraljaújhelyi szolgabírói kirendeltség vezetője, két évvel később a kibővült sátoraljaújhelyi járás főszolgabírója lett. A II. világháború végén 1945-ben a szovjetek elhurcolták, nem tért haza.

⁴³ *A vitézi várományosok táborozása a borsi kastélyban. Kedden járási jegyzői értekezlet volt Borsiban = Zemplén*, LXXIII. évf. 27. szám, 1942. július 4.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ *A borsi Rákóczi szülőház felavatása = Zemplén*, LXXIV. évf. 27. szám, 1943. július 3.

⁴⁶ *Október 10-én Szinyei Merse Jenő kultuszminiszter beszél Borsiban = Zemplén*, LXXIV. évf. 38. szám, 1943. szeptember 18.